

Kon. Instituut v. Taal-, Land-
en Volkenkunde

H 795 dl. 1 no 5

1926

Besluit memorie afd Poso

32 pages

1a

-----oOo-----

Ten aanzien van de berglandschappen van Poso: Tawaelia, Napoe, Besoa en Bada wordt verwezen naar de hierbij gevoegde aantekeningen naar aanleiding van een reis door die landschappen in de 2e helft van Januari 1926.

Verschillende onderwerpen, die hier onder nader bespreking zullen vinden, zijn voor de genoemde landschappen in die "aantekeningen" behandeld en zullen hier niet weder vermeld worden.

Parigi. Deze onderafdeeling bestaat uit 2 landschappen Moëetong en Parigi.

Waarnemend bestuurder van Moëetong is Hadji Saënso Lahija. Over hem handelt een bundel, waarvan het laatste nummer is brief ddo.20 Januari 1926 No. 33/Geheim van den Resident van Manado. Hadji Saënso heeft wegens zijn autoritair optreden gemededeeling ontvangen dat hij thans nog niet voorgedragen zal kunnen worden voor een definitieve benoeming. Eerst in September a.s. zal hier nader over gerapporteerd worden.

De bejaarde Magaoe van Parigi is kort geleden gestorven. Een voordracht moet gedaan worden voor de aanwijzing van zijn oudsten zoon Tagoenoe tot waarnemend bestuurder. Deze schijnt ook de aangewezen man om tot definitieven opvolger van zijn vader benoemd te worden. Van samenvoeging van de ² genoemde landschappen in den zin van de aanschrijving van den Directeur van Binnenlandsch Bestuur ddo.10 Septem

Hoofden.

1925 No. Bg 8/5/9 kan geen sprake zijn. In de zoo achterlijke toestanden van dit gebied zou weinig verbetering te brengen zijn wanneer de 450 K.M. lange kuststrook onder één landschapshoofd werd gebracht. Uit een politiek oogpunt zou de samenvoeging dier beide landschappen ongetwijfeld tot moeilijkheden aanleiding geven. De Gezaghebber van Parigi was hier nog nader over te hooren.

(Hadji Saënso Lahija). De waarnemend bestuurder vertoont zich tegenwoordig zelden. Bij het laatste bezoek van den Gezaghebber van Parigi aan Moëtong per G.V. "Ruth", zou volgens de berichten, de wnd. Radja op een 18 K.M. te Toeladenggi geweest zijn, hij heeft echter de moeite niet genomen naar Moëtong te gaan.

Hij diende den 20en Maart een verzoek om een verlof van 50 dagen aan den Gezaghebber in en was den 1en April bij aankomst van de pakketboot te Tinombo, waarmede de Gezaghebber meekwam afwezig, zonder enig antwoord op zijn verzoek te hebben afgemaakt. De nieuwe goeroewoning, aan het afbouwen waarvan hem in het bijzonder gevraagd was eenige aandacht te besteden, was, althans wat de bijgebouwen betreft, nog steeds niet af. Men krijgt den indruk ook uit het aanzien van kampong Tinombo, dat de waarnemend Radja zich weinig van de zaken aantrekt. Wel ijvert hij zeer voor de aanstelling van Mohammedaansche goeroe's, die over het algemeen, in deze streken, minder slag hebben dan de hier veel gebruikte Talaoereezen en

enkele

*By order of the Resident of the district of Matjara by H. Saënso
opdracht om de pakboot te laten
A. Saënso*

enkele Minahassers om de eenvoudige volks-
schooltjes tot bloei te brengen. Zonder den
Gezaghebber te raadplegen, neemt de waarne-
mend Radja, ondanks hetgeen hem hierover ge-
zegd is, (zie bundel), eigendenkelijk nog al-
lerlei maatregelen in deze richting.

Ik heb niet de overtuiging dat het ver-
standig zal blijken hem definitief tot Zelf-
bestuurder te benoemen. Een andere, m.i. veel
geschiktere candidaat doet zich voor in de
persoon van het tegenwoordige districtshoofd
van Tinombo, Daematjora.

Deze aangelegenheid wordt in de bijzondere
aandacht van mijn opvolger aanbevolen.

Onderwijs. Boven Tinombo, op een afstand
van + 3 K.M., bevindt zich de kampong Lombok,
met ongeveer 170 heerendienstplichtigen bij-
na allen nog heidenen. Het schijnt wensche-
lijk hier een volksschool op te richten on-
der leiding van een goed Talaoereesch of Mi-
nahassisch onderwijzer. Onderbrenging dier
school bij eenig Zendingsgebied, ware te over-
wegen. Van uit Gorontalo zou er het minst
bezwaarlijk toezicht op zijn uit te oefenen.

Voortdurend toezicht van bestuurswege op
het percentage van het schoolverzuim blijft
noodig. De wensch om een school te hebben
gaat inderdaad in bijna alle gevallen van de
ingezetenen uit, zoowel de kamponghoofden als
de ouders missen over het algemeen het door-
zettingsvermogen om een voortdurend goed
schoolbezoek te houden. De aansporing der be-
stuursambtenaren moet in deze opvoedend wer-
ken.

Poso. Telt 4 landschapshoofden, t.w. die
van Poso, Lore, Oena-Oena met de Togian ei-
landen

*onder Junius regim onbekwom
baatheid tot ontzag bragu gubung
capoul*

landen en Todjo.

Talasa is de zelfbestuurder van Poso. Hij is een man van den ouden stempel, die alleen zijn eigen taal spreekt, en eenige talen van aangrenzend gebied verstaat, ook een weinig Maleisch. Men heeft voor zijn inzicht en zijn scherpe wijze van spreken ontzag. Waar het 't uitmaken van geschillen betreft, is zijn woord beslissend. Wanneer men hem met de onderscheiding behandelt, die hem toekomt, dan laat hij zijn meening gaarne hooren.

Over enkele jaren zal hij als landschapshoofd vervangen kunnen worden door den witi mokole van Tentena, P. Sigilipoe, die 15 jaren zendingsgoeroe was en thans sedert ruim een jaar als districtshoofd te Tentena werkzaam is. Hij is een flink man en een veelbelovend hoofd.

Zijn invloed moet zich langzamerhand ook buiten zijn ressort uitbreiden. Met zijn optreden als landschapshoofd make men niet te veel haast. '27 of '28 lijkt mij tijdig genoeg. Het oordeel over het tegenwoordige landschapshoofd, neergelegd in den brief van den Controleur van Poso van den 4en Januari j.l. No. 8/5, is m.i. ten eenenmale onjuist en bewijst dat deze bestuursambtenaar door zijn gemis aan kennis van de Bare'e taal geen contact met die merkwaardige persoonlijkheid heeft weten te krijgen.

Over den zelfbestuurder van Lore zie men bovengenoemde "aanteekeningen".

Over Oena-Oena en Todjo is een afzonderlijke bundel in het archief. Na het ontslag van den vorigen Kapitan, Hadji Mohammad, is

zijn

Talasa is. hooft een hooft van den ouden stempel - lens van de beste hooften van de gheele afdeling. Dat hij door de oude re rabun zeer oprecht gerespecteerd blijft wel uit minne houding tegen hem op Rasas conferentie. Talasa is een prachtkerel - Gimmis - derke en bra dus ten spijt - Hij heeft in 1924 de G. r. s. s. s. - gheefte van denkt geluk te niet aan neyuan.

Het mijn ambtvoorzanger ben ik het niet eens dat Sigilipoe hem moet opvolgen. Hoewel m. Ondal als m. Paemboto - als m. Poso (Lag) heeft men hier zeer veel tegen. Men zegt "hy hebben hem als slaaf gekend". Verder heb ik den mijn geboer Jerd - hy is een wotokkend bloedshef. Maar mist de ogen schappen van Talasa om in dit zelfbestuur Landschapshoofd te zijn. Ik hoop dat Talasa nog lang aanblijft en my de kenge van een opvolger bespaard blijft. In zoon van Talasa - Thans ± 13 jaar oud ware onder beoucht te stels en onder leiding te nemen als poek

Dat zou zijn het en jaal goed voorkomt af

Omel men eigenlijk niet af

zijn neef Lapalege, de Inlandsche bestuurs-
assistent, tot waarnemend bestuurder van Oe-
na-Oena benoemd. Samenvoeging van Oena-Oena
met Todjo is om in brief ddo. 23 November
'25 No. 169/B geheim, genoemde redenen, nie
uitvoerbaar.

De zelfbestuurder van Todjo zal naar alle
waarschijnlijkheid binnenkort "op verzoek"
ervol ontslagen worden. Zijn aangewezen op-
volger is een thans in Donggala bij den weg
aanleg geplaatsten telg van het Todjosche
Mokolegeslacht.

Wanneer door de aanstelling van dezen
laatst geen familieintrigues ontstaan,
wat niet onwaarschijnlijk is, zullen beide
landschapjes een krachtig bestuurder gekre-
gen hebben. De tegenwoordige Radja van
Todjo geeft thans wel reden tot tevreden-
heid^{†)}, de gewezen, eervol ontslagen Kapi-
tan van Oena-Oena trok zich vrijwel in geen
opzicht iets van zijn taak aan.

Aangezien Lapalege een kundig en krachtig
bestuurder belooft te worden, behoeft de
door zijne aanvaarding van het ambt van Zelf-
bestuurder opgevallen post van Inlandsch
bestuursassistent niet meer vervuld te wor-
den.

Loewoek. Voor de aanstelling van een ge-
schikt onderdistrictshoofd in het district
Tangkiang voor het onderhouden van geregelde
aanrakingen met de nog schuwe bergbevolking
in het boven Boentasche (Simpang ladangcom-
plex) wordt in het bijzonder de aandacht ge-
vestigd op de aantekening dezerzijds gesteld
op het journaal van den Controleur van Loe-
woek

†)Noot: Zie over zijn ontslag dzz. brief ddo.
17 Maart 1925 No. 34/R

*† Heeft de stem zo veel of
afstammelingen van La Toko en ha laers-
als die van de in h. Mfo. Macsluin vast
hem & hem Alf
hurelyk bupjehun
Dy Pa Bontasche in Maulalini's dacht vamschlyk
an*

week van den 1925. (zie ook onder het hoofd patrouillegang).

Banggai. Tot dit landschap behooren de onderafdeelingen Banggai en Loewoek. Radja en zelfbestuur zetelen in Banggai.

Bij besluit van den Resident van Manado van 16 Februari 1925 No. 69 werd Hadji Awwaloeeddin belast met de waarneming van het radjaschap over het landschap Banggai. De definitieve benoeming kan eerst plaats hebben na vaststelling van de nieuw model verklaring van de in zijne waardigheid tredenden Zelfbestuurder tegenover de Regeering van Nederlandsch-Indië. Op den 19en October 1925 werd de waarnemend Radja op plechtige wijze geïnstalleerd. Het Zelfbestuur, de zogenaamde komisi empat, bestaat uit: den Major Ngofa, den djogoegoe (rijksbestuurder) den Kapitan Laet en den Hoekoem toea. De djogoegoe is belast met de werkzaamheden ter hoofdplaats, de kapitan laet is aan den vasten wal in Loewoek geplaatst, voorloopig als vertegenwoordiger van het zelfbestuur in dat gedeelte van het landschap.

De beide andere leden der komisi empat hebben tevens de functie van districtshoofd.

De djogoegoe is een ijverig en zeer bruikbaar man. De Radja, hoewel ongeschoold, stelt veel belang in zijn ressort en maakte gaarne gebruik van de hem geboden gelegenheid om dienstreizen in het overwalsche (Loewoeksche) gedeelte van zijn ressort te maken. Sedert jaren, eigenlijk sedert den tijd dat de Sultan van Ternate nog gezag over deze streken uitoefende, waren de aanrakingen met den Radja met zijne aan de overzijde van straat

Handwritten notes:
Haurdi Gobe.
Je hebt de zaken in Banggai juist geregeld.
Radja wordt uitgekomen zonder krachtig
tegen.
Djogoe veel - krachtiger dan de Radja
Kapitan Laet: zeer ijverig - van goede
wil - doet denken zelve van zijn best.
Major Ngofa - hoefde twee maanden niet
en acht maanden op varen radja - en
Hoekoem Toea. Genuk
aspeul

Peling huizende onderdanen, miniem⁺). Zijn gezag wordt niettemin nog overal aan den overwal erkend. Doen zich moeilijke vragen over de opvolging van districtshoofden als anderzins, dan is deswege persoonlijke bemoeienis van den Radja om tot een oplossing te komen, aangewezen.

De eigenaardige titels hier en bij het Boengkoesche Zelfbestuur in zwang, laten zich geheel uit den invloed van Ternate verklaren. Uitvoerige gegevens hieromtrent vindt men in het bekende artikel van den toenmaligen Controleur Goedhart in het Tijdschrift voor Taal- Land en Volkenkunde^{x)}.

Boengkoe. Dit landschap bestaat uit 2 deelen, Noord- en Zuid Boengkoe, van elkaar gescheiden door het landschap Mori. Hoewel de leden van het Boengkoesche Zelfbestuur eenigzins andere titels hebben dan die van Banggai, is de samenstelling zeer verwant aan het Banggaische, in tegenstelling met dat van Mori, waar men geen hadat of komisi empat kent.

De Radja van Boengkoe, hoewel in Ongewone mate op uiterlijk vertoon gesteld, is een intelligent en belangstellend bestuurder, die zich vooral gaarne bezig houdt met vragen, den godsdienst rakende.

In bestuurszaken raadpleegt hij steeds den Djogoegoe, zijnen Vader. Deze, die de aangewezen

Noot. +) Uit de nota Goedhart blijkt dat de Sultans van Ternate, bang aan eigen invloed in te boeten, met opzet dien van de Radja's van Banggai buiten hun eilanden rijk tegengingen.
x). Het exemplaar van dit kantoor is met de stukken over de Boengkoesche grens-questie aan den Resident van Manado ter hand gesteld. Een andere overdruk is op het kantoor van den Controleur van Loe-woek.

zen man was om den vorigen te Mekka gestorven Radja op te volgen, heeft daarvoor bedankt, omdat hij zich niet jong genoeg meer voor die waardigheid voelde.

Hij is evenwel nog een krachtig man, van de leden der hadat, verreweg de meest op den voorgrond tredende.

De eenigszins ingewikkelde stamverhoudingen onder to Mori zijn juist en duidelijk beschreven door J.Kruyt in zijne verhandeling over de Moriërs in Tinompo opgenomen in T.B.G. (deel

De juist wegens ongeschiktheid eervol ontslagen Mokole Ede, het landschapshoofd, behoort tot het geslacht Ngoesoembatoc. Zijn aangewezen opvolger het districtshoofd van Sampalowo, Oewoloe is van het geslacht Petasia. Hij is de zoon van den bekenden mokole Maroendoe, die bij het verzet der Moriërs tegen de gewapende macht in 1907 gesneuveld is. In Tinompo is het gezag in handen van een vertegenwoordiger van het minst aanzienlijke der drie hoofdengeslachten dat der Bonto's. Zijn naam is Towingankoe.

Voor wie ook maar eenigszins met de landschappen Boengkoe en Mori bekend is, is het duidelijk dat ook hier weder de door het aftreden van het landschapshoofd aan de orde gestelde vraag of Boengkoe en Mori onder één landschapshoofd gebracht moeten worden ten eenemale ontkennend moet worden beantwoord, al ware het alleen maar omdat Boengkoe streng Mohammedaansch is en Mori een 5000 tal Christenen telt dat in de naaste toekomst aanzienlijk groter zal worden.

De ontwikkeling van dit landschap zou aanzienlijk

zienlijk

*Hatman Joo die
komt op. Heft een eigen
idee en durft voor zijn
mening uit te komen*

zienlijk geschaad worden, wanneer het onder een vreemd hoofdengeslacht gebracht werd.

Ben van de districtshoofden van Mori, namelijk het hoofd van Peleroe is een zoon van het afgetreden landschapshoofd. Hij is evenwel ten eenenmale ongeschikt om zijn vader op te volgen, bovendien ondanks zijn schoolgaan - hij bezocht een H.I.S. te Makassar, verdient de mokole Oewoloe, hierbovengenoemd, verre de voorkeur, er gaat gezag van hem uit, hij heeft invloed.

Inlandsche bestuursassistenten.

In Parigi is behalve de bestuursassistent In Gouvernementsdienst Lumanauw, een landschapsbestuursassistent Mogot. Deze heeft ten duidelijkste zijn ongeschiktheid bewezen, is van Tinombo naar de standplaats van den Gezaghebber overgeplaatst en moet hoe eerder hoe beter door een ander vervangen worden. (Candidaat is een zekere van Gobel (ten rechte Hoboelo), die van uit Gorontalo 'n sollicitatie indiende).

In Poso zijn 3 bestuursassistenten in gouvernementsdienst, waarvan die van Oena-Oena en de eilanden tevens waarnemend landschapshoofd is. Intji Oedjir, de te Poso geplaatste bestuursassistent zal wegens ouderdom binnen niet te langen tijd ontslag moeten aanvragen. Als zijn opvolger kan ik zeer aanbevelen den thans te Kolonodale geplaatsten landschapsbestuursassistent F. Sondakh.

Kan het voornaamste district van het landschap Poso, namelijk Tentena, door het uitstekende daar wonende districtshoofd het zonder

*Parigi Parigi / 1884 vol
doende.*

*Thans 2 Goh HBA en
1 Landschaps*

*L. h. Tinombo naar W. Saenso eenijs
zins lang voor in. He respectuek
hem in ieder geval.*

*± walch niet hoop
op*

zonder bestuursassistent stellen, zoodra dit hoofd landschapshoofd/zal zijn geworden en er een ander districtshoofd zal zijn, wordt het noodig dat de te Poso geplaatste assistent niet alleen opdrachten ontvangt van het kustgebied der landschappen Poso en Todjo, maar ook voor de districten om het meer. Feitelijk is dit nu reeds noodig, daar de districtshoofden van Poe'oemboto en Onda'e voortdurend steun behoeven in hun werk en gecontrôleerd moeten worden, voornamelijk met het oog op de zeer noodige kampongverbetering. Intji Oedjir is daarvoor niet te gebruiken daar hij, na 3 jaren hier gewerkt te hebben, nog geen Bare'e spreekt en te oud is om dat nog te leeren. Aangezien in boven Mori ook Bare'e wordt gesproken, is de voormelde P.Sondakh reeds thans eenigszins met deze taal bekend.

De Inlandsche bestuursassistenten in Banggai geven geen aanleiding tot opmerkingen, over sommige dier ambtenaren in Loewoek en Kolonodale handelen dezerzijdsche brieven Nos. 246/2, 247/2 en 29/0 van 22 Februari, 22 Februari en 2 Maart 1926.

Het verdient aanbeveling den Bestuursassistent van Lambangan, die een administratief zeer druk ressort heeft, een mandoer ter zijde te stellen voor het houden van toezicht bij den heeredienst.

Mogelijk zou daarvoor de mantri sawah, die slechts een gedeelte van het jaar in het belang van den sawahbouw werkzaam behoeft te zijn, voor kunnen worden gebruikt.

Bovendien behoort de te Loewoek geplaatste belastingcollecteur althans een gedeelte van de werkzaamheden voor de inning, die de noemde

*Sapulete en Malate Daeng
Masseu ges gesd - Beide Manrus
Zierslap op*

*Er is kans en landsch. mantri Polite
Dje Msa heeft en ditzij zijn eigen werk
hier te krijgen en is zovoel mogelijk
ontlast van bureau werk*

*H geheel of Ba
afgenomen van geheel
Sima en aparang beheft
af*

noemde bestuursassistent in zijn ressort thans geheel op zich heeft moeten nemen, van dezen over te nemen. H

De Opiummantri's te Kolonodale en te Salabangka zijn reeds jaren, (± 17 jaren) op hun tegenwoordige standplaats. Beiden doen hun werk goed, die van Salabangka zelfs uitnemend. Het schijnt zeer noodig de aandacht van den Hoofdinspecteur op deze, naar het schijnt, vergeten beambten te vestigen, die met zeer groote gezinnen door hun jarenlang verblijf op deze afgelegen standplaatsen, niet dan onvoldoende voor de opvoeding hunner kinderen kunnen zorgen. (Brief aan den Gezaghebber van Kolonodale ddo. 17 Februari j.l. No. 36^{b/c}).

Verder personeel.

De landschapsdjaksa Worang te Poso kan wegens een overspelzaak niet langer in dienst van het Zelfbestuur van Poso blijven. Hij moet zoo spoedig mogelijk ontslagen worden. Er is iemand gevonden, die hem kan vervangen. In zijn ontslagbesluit, door het zelfbestuur te geven, moet opgenomen worden dat hij ter beschikking gesteld wordt van dat van Donggala om daar in een andere betrekking te worden benoemd.

De op den 1en October 1924 ingestelde afdeling Poso (Staatsblad 1924 No. 366) is samengesteld uit de onderafdeelingen Poso en Parigi van de vroegere afdeling Midden Celebes der residentie Manado en Loewoek, Banggaal en Kolonodale, indertijd behoorende tot de afdeling Oost-Celebes van het gouvernement Celebes en Onderhoorigheden.

In deze beide deelen der afdeling zijn

op

*Worang is een slappe vent.
met de andere handjes ook beschoufel
i. z. opbreken.*

op enkele belangrijke punten, nog verschillende regelingen.

De volgende onderwerpen wil ik in dit verband noemen. Groep I zijn hier de Oost-Celebes onderafdeelingen, groep II Poso en Parigi.

a. Heerendienstregeling.

In groep I is het maximum vorderbare dagdiensten 42. 6 Dagen worden voor buitengewone gebeurtenissen in reserve gehouden, 36 worden er gevorderd.

Groep II heeft als maximum, dat ook gevorderd wordt, 32 dagen.

b. Belastingen.

In groep I bestaat de goede en begrijpelijke Celebes 4 % regeling. Opcenten worden hier niet geheven, noch personeele belasting.

In groep II is in een onbewaakt oogenblik de voor dit primitieve gebied geheel en al ongeschikte regeling op de heffing van een belasting naar het inkomen ingevoerd, voor belastingen boven de f 11.30 30 opcenten en personeele belasting.

De regeling zou niet ingevoerd kunnen worden in groep I zonder een zeer aanzienlijken achteruitgang in het budget der land- schaps of onderafdeelingsbegrootingen te veroorzaken. De begrootingen zouden er door ontwricht worden. De belasting is niet drukkend, reden deze te verlagen is er niet. Bovendien is het toch ongetwijfeld een niet met de bestuurs inzichten van dezen tijd strekkende handeling zelfbesturende hoofden "eene door hen uitgevaardigde regeling" te doen teekenen, die hun met den besten wil

niet

geheel op 30 dagen gebracht per 1-1-23 af

Maximum niet eens. Bij analyse teeparfij der Grob bepalingen en analyse af etc. Maximum hebben en anders dan geregeld uitleggen en Groep II ook. Groep I is gemakkelijker af

niet uitgelegd kan worden.

Het jammerlijk gevolg van de overhaaste, ondoordachte en onvoorbereide invoering dezer regeling is dat zij nergens wordt toegepast en dat er bij de vaststelling van den aanslag praktijken worden, althans zijn toegepast om maar tot een voldoende hoog bedrag te komen, waarvoor men zich elders wel zou wachten.

Leerrijk is in dit opzicht het in den bundel over dit onderwerp opgenomen uittreksel uit het journaal van den Controleur van Poso van 7 - 22 November 1925. Alleen reeds om het feit dat de Controleur den waarnemend zelfbestuurder met zijne ondergeschikte hoofden moest toegeven dat de bestaande regeling een schijnregeling is, waar men zich niet aan houden kan, moet ze afgeschaft worden.

Als materieele regeling is die van groep I goed, ze is begrijpelijk. Zoowel deze als die van groep II heeft de fout dat het niet mogelijk is voor inkomens beneden de f 1200,- per jaar een goede berekening te maken. Door alle pisang, sirih, tabak, katjang, oebi, suikerriet en dergelijke kleine gewassen, voor zoover de bevolking die voor eigen gebruik aanplant een kolom te geven in den staat voor den belastingaanslag, zet men een premie op luiheid.

De eenige, m.i. gezonde oplossing om uit deze moeilijkheid te geraken is die, aangegeven, maar niet geheel uitgewerkt in brief No. 1834/B ddo. 3 Juni 1923 van den Resident van Manado aan den Directeur van Binnenlandsch-Bestuur. Ze komt nader aangevuld

hierop

*Het is mij jelerkt
Zowel heeler als Tandje m Boeloe
en Talanpa eette jehule zucht ont
te leyen. Men begrypt thans de
bedaling. Eruden heeft n. l. Apelo
gen in zyn journaal. Repolijp
kewert dat de lts hem nu mit
lets heeft mlydeyt
aief*

hierop neer dat ieder normaal krachtig man + f 6.- per jaar aan belasting kan betalen, wanneer hij niet door bijzondere aanplantingen of door veebezit hooger aangeslagen behoort te worden.

Op die basis zou een nader uitgewerkte regeling in overleg met en door de zelfbesturen vastgesteld behooren te worden. Aan de ons bestuur compromitteerende schijnvertooning der huidige belastingregeling in de onderafdeelingen van groep II zou dan een einde zijn gemaakt.

c. Staatsblad 1919 No. 823 artikel 14 alinea 2 sub 9 geeft aan dat de Inlandsche Christenen uit de Minahassa, de Sangihe- en Talaoet eilanden o.a. niet onderworpen zijn aan het gezag der Zelfbestuurders in Midden-Celebes. Het gevolg hiervan is dat zij in groep II in die uitzonderingspositie verkeerden, in groep I evenwel niet. Bij brieven ddo. 2 Januari 1925 No. 234/I en 9 Mei d.a.v. No. 234^a/I werd den Resident in overweging gegeven de Regeering voor te stellen aan de bevoorrechtiging der genoemde bevolkingsgroepen voor deze afdeeling althans een einde te maken.

d. Van groep I bestaat een uitdrukkelijk door den Resident goedgekeurde regeling voor de verkiezing van districts- en lagere hoofden, welke door den Gouverneur van Celebes en Onderhoorigheden was uitgevaardigd. Groep II kent die regeling niet.

Afscheiding van de onderafdeeling Parigi.

Door den Resident is voorgesteld de onderafdeeling Parigi bij Donggala te voegen. De Regeering acht het wenschelijk dat eerst als

de afdeeling 2 jaren in den huidige vorm bestaan heeft (October 1926) op dit voorstel terug te komen.

De in vergelyk met die tusschen Poso en Parigi zooveel gemakkelijker verbinding tusschen Donggala en Parigi, maakt deze verandering uit een bestuursoogpunt zeer gewenscht. Onderhands is de aanleg van den grooten verbindingsweg Donggala-Parigi, voor zoover hij Parigi betreft, ook onder het toezicht van den Assistent-Resident van Donggala gesteld.

Wegenaanleg.

Door den Gezaghebber van Parigi is met het kleine getal heerdienstplichtigen waarover het landschap Parigi beschikt, Moëetong is te ver om aan dien wegaanleg mede te doen - een regeling getroffen, waardoor dagelijks 70 à 100 man aan den weg werken. Overigens zijn groote gedeelten van den kustweg van Parigi naar Moëetong voor autoverkeer geschikt gemaakt.

In Poso wordt met voortvarendheid gewerkt aan den verbindingsweg met het Poso meer. Van dien 60 K.M. langen weg kan wellicht nog dit jaar het gedeelte tot Pandiri (K.M. 18) verhard en ingewalst worden. De 1e stoomwals is juist aangekomen. Van Tentena uit zijn ongeveer 5 K.M. verhard en berijdbaar gemaakt.

Een beslissing moet genomen worden betreffende den aanleg van den weg naar Napoe. De bestaande weg, is tot Watoetaoe + 84 K.M. lang. Het tracé is goed en voor paarden geschikt. Eenige langs loodrechte berghellingen op bruggen uitgebouwde weggedeelten maken het zeer moeilijk dezen weg voor vervoer per

Per Schmidt ruilt hier met van af

Per afd. ar. Poso gekomen af

*Mirzyden & vrachtwagen
lynen ellers die hier in naar
de weg kost echter geen veel werk.*

as geschikt te maken, weshalve voor eenige jaren een nieuw tracé is gezocht dat vlakker, doch $\pm$ 20 K.M. langer is. Afbuigende bij K.M. 47 van den Poso - Tentena weg, gaat het nieuwe tracé van daar (de vroegere kampong Watoenontjoe) over de Posorivier naar Sangginora en zoo naar Sabingka. Daar het uitgesloten is dat het geringe aantal heerdienstplichtigen van de landschapjes Napoe en Besoa twee wegen zou kunnen onderhouden, zal er ^{een} keuze gedaan moeten worden. De moeilijkheden aan den definitieven aanleg van den laatstgenoemden weg, - o.a. een verschuivende berg, waar geen weg langs stand houdt - zullen ter dege overwogen moeten worden, ook dit dat het behalve voor touristen en de plaatselijke bestuursambtenaren in eenige tientallen van jaren voor niemand noodig noch gewenscht is per auto naar de berglandschappen te gaan.

Wanneer mettertijd nog uitvoering gegeven mocht worden aan het plan een grooten verbindingsweg van Poso met Wotpe, aan de golf van Boni over het scheidingsgebergte Takolekadjoe tot stand te brengen, dan zal die weg niet over Majoa en Wajoera naar Korobono, doch over Pendolo moeten loopen, hoewel het laatste traject eenige kilometers langer is.

Een reden hiervoor is deze dat de Kodina rivier in den weg Wajoera - Korobono overbrugd moet worden op een plaats, waar deze stroom nog geen vasten loop heeft, waardoor de bouw van de daarvoor noodige kostbare brug voortdurend in gevaar wordt gebracht.

Op de plaats harer overbrugging in den

weg

de afbeelding 2 laten in den bijlagen voor
 bestaan heeft (October 1932) op dit voorstel
 te komen.
 De in vergelijking met die tusschen Poso en
 Tangi toevoel geschiedt over verbinding tus-
 schen Hongala en Tangi, welke deze ver-
 binding met een bestuursambt naar de
 gemeente. Omwille van de aard van den
 grooten verbindingsweg Hongala-Tangi, voor
 roover hij Tangi hetzelve, ook onder het toe-
 richt van den Assistent-Resident van Dongra-
 la gezegd.
 Regeneratie.
 Door den gezaghebber van Tangi is het
 het kleine aantal heerdienstplichtigen waar-
 over het landschap Tangi beschikt, hoewel
 is te zien dat men dien weg aan te doen
 - een heering gestoffen, waardoor dagelijks
 100.000 man aan den weg werken. Overigens
 zijn grote gedeelten van den landweg van
 Tangi naar Hongala voor autovervoer ge-
 eentig gemaakt.
 In Poso wordt met voortvarendheid overzigt
 aan den verbindingsweg met het Poso naar
 van dien 20 K.M. langen weg kan wellicht nog
 dit jaar het gedeelte tot Tangi (K.M. 18)
 verband en inweelst worden. De in stroomwa-
 te juist aanpakken. Van Tangi uit zijn
 ongeveer 5 K.M. verband en heerdienstplichtigen
 Een deel van de weg worden worden de
 lange den afstand van den weg naar Napoe. De
 postzand weg, in het gedeelte $\pm$ 25 K.M.
 lang, het tracé is goed en voor heerden ge-
 eentig. De lange landschap heerdienst-
 gen op omzigen nitgedwone verbindingswegen
 het zeer moeilijk gezet het voor vervoer per

weg van Pendolo naar Korobono is de Kodina evenwel reeds een diepe, hare bedding niet meer verplaatsende rivier geworden.

De andere reden is dat zoolang de weg langs het meer nog niet voor auto's en karren geschikt is, het vervoer naar Poso over het meer door middel van een zeewaardige motorboot zal kunnen geschieden, die uit-eengenomen met vracht auto's op betrekkelijk eenvoudige wijze zal kunnen worden opgevoerd, zoodra de weg van Poso naar het Meer geheel verhard zal zijn. Afscheiden van de hier bedoelde verbinding met Wotoe en Palopo, zal de aanschaffing van een dergelijk vaartuig, dat ook eenige vrije ruimte moet hebben om damar en koffie te kunnen laden, het vrij bezwaarlijke vervoer over het meer, aanzienlijk vergemakkelijken. De aan den Zuidkant van het Meer gewonnen producten worden thans nog langs het bestaande paardenpad over de waterscheiding en verder naar de golf van Boni gebracht. Is het verschil in vracht van Poso en van Wotoe naar Makassar echter aanzienlijk, dan zal zelfs een gemakkelijke verbinding met Tentena waar handelaren en opkoozers gevestigd zijn, het vervoer niet daarheen kunnen leiden.

In Loewoek wordt geregeld gewerkt aan de verbreding en verharding van den weg van Loewoek over Biak naar Poò, de gewone verbinding van de kust van de golf van Tomini met Loewoek en omgeving. 13 van de 35 K.M. zijn gereed. Het is evenwel noodig dat het tracé van af het hoogste gedeelte van den weg naar Poò (ongeveer K.M. 22) nauwkeurig wordt opgemeten om te kunnen beoor-

deelen

De 13 nov'26 had kapitein Gohlins op en die 11 dec'26 kon de R. tot km 31 per auto komen af

deelen of het zonder verdere belangrijke wijzigingen geschikt is te maken voor het vervoer per as. Van Loewoek kan men per auto 60 K.M. om de Zuid naar de groote kampong Batoei gaan.

Het diep ingesneden eiland Peling heeft voor het grootste gedeelte een zeer goeden kustweg. Het is zeer wenschelijk dat hier paarden worden ingevoerd, daar alle afstanden te voet moeten worden afgelegd.

Voor de vele wegverbindingen in Kolonodale, wordt naar het jaarverslag verwezen. Voor de hoofdverbindingen zie: algemeene gegevens over de afdeeling Poso.

Voorafdeeling Poso waar zoowel in den plant als in den oogsttijd algemeen het gezamenlijk bewerken, beplanten of afoogsten der velden in zwang is, moet nauwlettend worden toegezien dat de heeren-diensten eerst na afloop der landbouwwerkzaamheden worden geëischt. Het is deswege hier niet mogelijk voor de wegverharding en waar noodig verbreding bij voortdoring heeren-dienstplichtigen beschikbaar te hebben. Er zijn meerdere maanden in het jaar dat de bevolking niet kan uitkomen. In de eerste plaats moet alle aandacht gevestigd worden op het op tijd bewerken van sawahs en ladangs opdat er de grootst mogelijke waarborg zij dat de oogst goed wordt en deze inderdaad niet zeer weerstandskrachtige bevolking althans weder voor een jaar van voedsel voorzien is. Is dit er, dan worden de heeren-diensten gemakkelijk verricht.

Voor gegevens over den politieken toestand, middelen tot economische ontwikkeling.

*En regeling is getroffen
zoodanig dat te lande 4 1/2 jaar
gegeld wordt gemaakt
af*

18

...den of het onder andere verzoeken de belangrijke wij-
...aligen geschikt te maken voor het ver-
...van het jaar. Van loover kan men per auto
...en de tijd naar de groote kampong
...Batoel gaan.
...Het alomteingezien eland leiding heeft
...voor het groote gedeelte een zeer goeden
...kustweg. Het is zeer gemakkelijk dat hier
...gevoerd worden ingevoerd, daar alle alaan-
...den te voet moeten worden afgevoerd.
...voor de vele verzoeken in koloniale
...wordt naar het jaarverloop verwezen. Voor
...de hoofdverbindingswegen niet alomteingezien ge-
...gevoerd over de afleiding van
...Voor in de aansluiting van waar
...noodig in den plan als in den oostelijk
...algeheel het gezamenlijk bewerkten, beplanten
...of alomteingezien der velden in zwang is, moet
...nauwlettend worden toegezien dat de beere-
...diensten eerst na afloop der landbouw-
...aanzaken worden gesticht. Het is de wens
...hier niet mogelijk voor de wever-
...en waar noodig verpochting bij voorbereiding
...beplantingsplichtigen beschikbaar te heb-
...den. In zijn meerdere zanden in het jaar
...dat de bevolking niet kan nissen. In de
...deze plaats moet alle aandacht gevestigd
...worden op het op tijd beereken van de
...en belang opdat er de groote mogelijk-
...vanborg zij dat de oogen goed wordt en deze
...landbouw niet zeer werkzaamheden de
...volking alomteingezien weder voor een jaar van voed-
...sel voorzien is. In dit en den worden de
...beplantingen gemakkelijk verpocht.
...voor de evenals over den politiek con-
...stand, middel tot economische ontwikke-

ling, afkoop van heerendiensten en radiover-
binding van de onderafdeelingshoofdplaatsen
met Tomohon zie de over die onderwerpen aan
den Resident verstrekte gegevens bij brief
No. 3311/2 van den 8en Januari 1926.

Ten aanzien van den politieken toestand
zij hier nog opgemerkt dat in de laatste
week van Februari een meerdaagsche S.I. ver-
gadering te Oena-Oena is gehouden. Doel van
die vergadering was mededeeling te doen van
de besluiten door het Congres der Centrale
S.I. te Djokjakarta genomen, inzonderheid de
omzetting der locale S.I. afdeelingen in af-
deelingen van de Partij S.I., terwijl verder
de organisatie van het S.I. onderwijs zou wor-
den besproken. Opmerking verdient, dat er geen
afgevaardigden van locale vereenigingen uit
de Tominbocht waren, hoewel de vergadering
tijdig te voren bekend was gemaakt en dat de
minder gunstig bekende S.I. propagandist Po-
namon niet den minsten invloed meer heeft.
Hij tracht de leiders der S.I. school bij het
bestuur verdacht te maken en wordt zelf op
in het oog vallende wijze door de S.I. mannen
becriticeerd.

Enigen minder gewenschten invloed van de-
zen man op de S.I. leiding hier, valt voorloo-
pig niet meer te duchten.

Naar ik nader van het hoofd der H.I.S. der
Sarikat Islam te Oena-Oena vernam, hield deze
op een rondreis door de Tominbocht op ver-
schillende plaatsen besprekingen. Voor Benteng
(Togian eilanden) en Boenta (onderafdeeling
Loewoek) werd een f 2000.- à f 3000.- bijeen-
gebracht voor door op te richten Hollandsch-
Inlandsche Scholen. Te Parigi hadden dergelij-

ke besprekingen geen resultaat omdat het bestuur der S.I. te Parigi van meening was dat men daar voorloopig niet bij machte zou zijn een dergelijke school te bekostigen.

Van het plan tot oprichting eener Normaalschool te Oena-Oena heeft men afgezien.

Een dergelijke school wil men trachten te krijgen op Gorontalo. Ze zal hulpkrachten voor de verschillende H.I.S. moeten leveren. De beter gevormde schoolhoofden zullen van Java afkomstig zijn. Ook voor de godsdienselijke opleiding der leerlingen zullen moderne leerkrachten van Java gezonden worden. Men stelt zich voor hiervoor op de Normaalschool der Mohammadjah te Djokja gevormde jongelieden te kunnen gebruiken.

Wat de nieuwe organisatie der Sarikat Islam betreft: de hier boven genoemde onderwijzer van de S.I. school te Oena-Oena zal optreden als voorzitter van den kring "Tomniboet".

Voor de toelating der nieuwe leerkrachten zal hij zich onder overlegging van certificaten van goed gedrag van Java (geteekend door het betrokken hoofd van plaatselijk bestuur)wenden tot den Resident. Aangezien deze leider de verantwoordelijkheid voor het goed gedrag der nieuwe onderwijzers op zich neemt en aanneemt deze lieden, wanneer zij ernstige reden tot klagen hebben, te zullen wegzenden, is het verleenen van de gevraagde toelatingen een daad, die de rustige ontwikkeling van de S.I. in deze streken zeer ten goede zal komen. Weigering onderwijzers toe te laten, waar hiervoor plaatselijk geen reden zijn, kan niet anders dan den

gang van zaken op ongunstige wijze beïnvloed-
 den. Men doet het dan zonder Javaansche leer-
 krachten, op gebrekkige, onvoldoende wijze,
 alleen om 't toch te doen, voelt zich veron-
 gelijk en onbillijk behandeld, waarmede de
 eerste elementen voor een minder gunstige
 ontwikkeling zijn ontstaan. Bezorgdheid be-
 hoeft deze opleving van de S.I. in het minst
 niet te wekken; de economisch toestand is
 hier te gunstig dan dat men extramistieke
 uitingen zou kunnen verwachten.

Het bovengenoemde schoolhoofd Reksosoe-
 mitro, hoewel een Javaan zal zich door zijn
 aanstaand huwelijk met de Gorontaloesche
 onderwijzeres Hatibi, een zuster van het
 hoofd der standaardschool te Bone, nauwer
 aan de bevolking hier verbonden gaan voelen
 en op den duur meer invloed kunnen verkrij-
 gen. Wanneer de ontworpen Normalschool te
 Gorontalo tot stand komt dan zal hij daarvan
 de leiding op zich nemen en door een ander
 te Oena-Oena worden vervangen.

In verband met de dezerzijds gemaakte
 opmerkingen over de afkoop van heerendiensten
 in het district Labobo in den Banggai archi-
 pel (voormelde gegevens blz. 6 alinea 4),
 meende de Resident Tideman dat het aanbeve-
 ling zou kunnen verdienen om deze lieden niet
 meer af te laten koope, maar omdat zij we-
 gens den grooten afstand hunner woonplaats
 van het eiland Banggai of van Peling geen
 heerendiensten verrichten, hen een verkeers-
 belasting te laten betalen. Hiertegen is,
 naar het mij voorkomt, één overwegend be-
 zwaar. Den verplichten afkoop van de heeren-
 diensten voelt de bevolking als een recht-
vaardig

iets. 't Is de vorm, waarin zij de op alle weerbare mannen rustende verplichtingen nakomen. Zelfs al zou men van meening zijn dat het eigenlijk geen zin heeft lieden, die eilanden en eilandjes zonder wegen bewonen, hunne heerendiensten te doen afkopen, de overweging, dat men er van elders heen zou trekken, wanneer de bewoners vrijstelling van alle met den heerendienst verband houdende verplichtingen zouden krijgen, om dat voorrecht ook deelachtig te worden, dwingt er toe hen de afkoopsom te laten betalen. Legde men hun echter een verkeersbelasting op, dan zou de m.i. juiste opmerking te verwachten zijn dat men daar bezwaren tegen heeft, omdat men niet kan voelen verplicht te zijn bij te dragen voor een genot, dat men ten eenenmale mist: het gebruikmaken van de ten dienste der bevolking staande wegen.

Landschapswerken en werken door den dienst der B.O.W. uit te voeren.

In Parigi zijn tal van woningen voor den civielen dienst gebouwd. De grootste zijn het kantoor en de woning voor den Gezaghebber, verder tal van woningen voor ambtenaren en beambten in dienst van het landschap.

De gouvernementsschool te Parigi is veel te klein voor het aantal kinderen. Thans worden deze in 3 verschillende localiteiten ondergebracht. Door den Gezaghebber is het voorstel gedaan het bovenstaande gebouw voor de gouvernementsschool in handen te geven aan het landschap, waarna dit den bouw van een nieuwe school ter hand zal kunnen nemen. (zie telegram aan E.A.W.I. ddo. 20 Juli 1925.)

De nieuwe landschapsgevangenis te Parigi

is bijna gereed.

In voorbereiding is de aanschaffing van een voorloopig door het landschap te exploiteeren rijstpelmolen door een bronsmotor gedreven. Het groote overschot aan padi zal dan gemakkelijk uitgevoerd kunnen worden.

De aanleg van den weg Toboli - Oee nTira geschiedt, zooals boven reeds werd gemeld, onder leiding van uit Donggala. De verantwoording der daarvoor toegestane gelden berust bij den Gezaghebber van Parigi.

In Poso is het voornaamste de aanleg van den vroeger genoemden weg naar Tentena en het bouwen der daarin liggende bruggen en duikers. De bouw van eenige landschaps- of door het landschap te verhuren gebouwen vordert slechts langzaam, daar het dikwijls moeilijk is een geschikte werkkrachten te komen.

Van gouvernementswege zal waarschijnlijk een nieuw afdelingskantoor, tevens kantoor voor den Controleur van Poso worden gebouwd. Zeer noodig is de bouw van een nieuwe Landsgevangenis. Door den Controleur is de aanleg van een waterleiding ter hoofdplaats Poso ter hand genomen. Deze leiding zal zoo niet het geheele jaar, dan toch zeker gedurende een 9 à 10 maanden in de behoefte aan drinkwater kunnen voorzien. Waschwater zal op de gewone wijze uit de kali gehaald moeten worden.

Voor den aanleg dezer waterleiding is f 10000.- op de onderafdeelingsbegrooting uitgetrokken.

Voor de verdere demping van het achter het kampement gelegen drassige terrein is decouvillemateriaal aangeschaft.

Door den geniedienst zijn plannen voor een

nieuw

*Gebleken is dat geen
paddi overschot bestond
Trouw had plaats. Werk
in 1924 gun of reing moun
te Parigi zelf af*

*het men noodig. Stanners
in gebleke veldschende te zijn*

Faint, illegible text on the left page, possibly bleed-through from the reverse side.

nieuw kampement gemaakt, waarvan in den loop van dit jaar een begin van uitvoering zal worden gegeven.

In Loewoek nadert een groote waterleiding hare voltooiing. De hoofdleiding is zoo goed als gelegd, de huisaansluitingen zullen thans volgen. De benodigde materialen zijn zoo nog niet alle ontvangen, dan toch zeldende. (Zie ^{den} bundel hier over). Het nieuwe hospitaal te Loewoek is den 1en Januari j.l. geopend. (Dagboek Controleur Loewoek over Januari 1926 t/m 20 Februari 1926). Door de goede communicatie met den Banggai archipel middel van een krachtige motorboot kunnen zieken van daar in ernstige gevallen gemakkelijk worden overgebracht. Het hospitaal in het gezonde Loewoek gebouwd, krijgt van daar weinig patienten, maar des te meer van de door koortsen geteisterde eilanden, waar de bevolking door haar slechts voedingstoestand zeer weinig weerstand bezit.

In Banggai is de voornaamste arbeid de assaineering van de hoofdplaats. Teekening van het terrein en begrooting der kosten zijn onlangs door den landschapsopzichter ingediend. Voor dit werk zal bij aanvullingsbegrooting van dit jaar een bedrag van f 17000.- worden aangevraagd. Hiermede is dan nog slechts in de meest noodige verbetering voorzien. (Dzz. brief aan Gezaghebber Banggai ddo. 12 Maart 1926 No. 554/33).

Andere gedeelten van de hoofdplaats zullen op overeenkomstige wijze opgehoogd moeten worden. Met de uitvoering van dit werk zijn de plannen tot verplaatsing van de standplaats van den Gezaghebber naar kam-

pong Gonggong komen te vervallen.^{x)}

Binnenkort zullen verder worden ingediend ontwerpen voor den bouw van een nieuwe woning voor den Radja van Banggai, voor een Gezaghouderswoning, welke beide op den heuvel gebouwd zullen worden waar zich vroeger het militaire kampement bevond. Ook wordt een ontwerp voor een nieuwe landschapsgevangenis ingediend.

In Kolonodale is de nieuwe gevangenis voor het landschap aan het begin van dit jaar in gebruik genomen.

Voor den dienst der landschapswerken te Parigi is de opzichter Sachumsky van Donggalat aangewezen. Voor de overige onderafdeelingen werkt de te Poso gevestigde opzichter Agaats. Zoodra de waterleiding in Loewoek gereed is gekomen, verdient het aanbeveling den op 1500 's maands aldaar werkzaam onderopzichter Siwy door een minder kostbare kracht te vervangen. De heer Siwy kan geen ontwerpen maken noch teekenen, hij houdt alleen toezicht bij de uitvoering van werken. Nu Loewoek ook zijn aandeel betaalt in de kosten van den landschapsopzichter, is bezuiniging geboden.

Assainering van de hoofdplaats Poso.

Nu te samen met een bijdrage voor de straatverlichting ook voor het weghalen van vuil een maandelijksche contributie wordt gegeven, is het noodig dat het schoonhouden van de pasar te Poso met kracht ter hand wordt genomen. De afvoer van faecaliën laat

hier

x) Noot. Over den gezondheidstoestand te Banggai in 1922, zie het onder de bijlagen opgenomen besluit van den Gouverneur van Celebes en Onderhoorigheden ddo. 4 Juli 1922 No. 451/C 1.

Parigi schied los van Donggala

erstr overlees

hier en daar zoo veel te wenschen over. De re
woningen van den Assistent-Resident, den Con-ling
troleur en de pasanggrahan moeten van scepticnde
tanks worden voorzien, aangezien de tegen- elk
woordige inrichting een ware muskietenplaag n
ten gevolge heeft.

Aandacht moet ook worden besteed aan de and-
poelen en plassen, die zich vormen in de diep
ingesneden waterloop, die door de hoofd- en
plaats loopen en gevaarlijke muskieten ber-
gen. (brief ddo. 28 April '25 No. 1303/16 aat
aan den Dienst der Volksgezondheid).

Kampongverbetering en onderhoud. t.

In dit opzicht is in de onderafdeelingen ver-
Loewoek en Kolonodale het meeste bereikt.
Zelfs aan de kust, waar het altijd door de de
meer vlottende bevolking mielijker is de ng
kamongs een goed aanzien te geven en te lateⁿ
houden, zijn in deze onderafdeelingen tal van
goed aangelegde kamongs mte goed gebouwde lin
huizen aan te wijzen.

Aan sommige gedeelten van het district Po- m
so, in het bijzonder aan weinig door het be-
stuur bezochte kuststreken, is niet te zien en
dat het bestuur hier reeds jaren gevestigd l-
is. Den Controleur van Poso is bij brief ddo. het
6 Januari j.l. No. 16/33/opgedragen hier de
noodige aandacht aan te wijden, terwijl te- ar-
vens is aangegeven op welke wijze verbete-
ring van den bestaanden toestand bereikt kan de
worden. dat

Voor Parigi geldt ten aanzien van het den
landschap van dien naam hetzelfde^{x)}, in het
landschap Moëetong zijn de toestanden iets
beter. l

In Banggai moet ook nog veel verbeterd toe
worden.
x) Noot. Dezerzijdsch schrijven ddo. 16 No-
vember 1925 letter E. gd

*In Juli '26 had de er nog niets
aan gedaan. In dny v. d. jaar is hij eerst
op mijn land v. l. Petalo land gaan
lyts.*

Faint, illegible text on the left page, possibly bleed-through from the reverse side.

worden, door het landschapshoofd bijvert
zich zeer om in deze eenigen vooruitgang
te bereiken.

Daar in het algemeen de bevolking neiging
heeft zich zooveel mogelijk in de dikwijls
op grooten afstand der kampongs gelegen la-
dangs op te houden, is het van belang dat
de woonerven de aanplant van allerlei nut-
tige gewassen worden bevorderd. Leveren die
aanplantingen wat op dan ligt hierin een
aanleiding voor de eigenaars om hunne huizen
en erven meer geregeld te bewonen. (Brief
aan den Resident van Manado ddo. 4 Januari
1926 No. 8/33, antwoord hierop ddo. 14 Ja-
nuari d.a.v. No. 193/7/IV). Naar aanleiding
van dien laatsten brief werd een rondschrif-
ven aan de hoofden der onderafdeelingen ge-
richt.

Regeling van den patrouillegang.

Dit onderwerp werd, naar aanleiding van
een recent rondschriften van den Gewestelijk
Militairen Commandant (No. 2348/I-6 ddo. 22
December 1925) nader behandeld in brief No.
622/30 ddo. 17 Maart j.l. aan den Resident
van Manado.

Voor het door patrouilles houden van pas-
sencontrôle zij verwezen naar brief A.R.
Poso ddo. 24 Maart '26 No. 661/30.

Verder verzocht ik den Detachements-Com-
mandant te Poso in het patrouillegebied Po-
so geregelde passencontrôle van vreemdelin-
gen te doen houden.

Aanleg van schooltuinen.

In de kosten der zendingscholen in de
onderafdeelingen Poso en Kolonodale (land-
schap Mori) wordt voorzien door de heffing

van

*Regenwoudly algemeen skang
paspatronkoll en gen jolotin
kangon mull.*

van 20 % op de inkomstenbelasting en door de inning van schoolgeld (f 1.- per jaar). Uitzondering hierop vormen de scholen in de Pososche berglandschappen, waar, omdat men indertijd vreesde dat de school geheel impopulair zou worden, die heffing achterwege heeft gelaten. Indertijd heeft de Zending de tekorten op het schoolbeheer, die door de jaarlijksche subsidies van Gouvernementswege worden gedekt, willen verminderen door den aanleg van schooltuinen. Het bestuur wenschte dit evenwel niet, zoodat de in deze richting aangevangen pogingen gestaakt zijn.

Intusschen is men daarmede en met succes voortgegaan in de tot Parigi behoorende landschappen, waar meerdere scholen over een vruchtdragende klappertuin, die ten bate van het schoolfonds verpacht wordt, beschikken. De volksscholen in behoeve bij het landschap genieten geen subsidie^{x)}. Als regel zullen zij zich zelve derhalve niet kunnen bedruipen, zoodat op de onderafdeelingsbegrooting van Parigi voor de eerste maal dit jaar een bedrag van f 2400.- werd uitgetrokken voor steun van het fonds der gezamenlijke scholen. Intusschen geven op meerdere plaatsen schooltuinen goede opbrengsten, die in het fonds gestort worden.

Op voorbeeld hiervan stelde ik den voorzitter van den kring van zendelingen te Pendolo voor weder met den aanleg van dergelijke

lijke

x)Noot. Vergelijk brief Inspecteur Inlandsch Onderwijs ddo. 27 April 1925 No. 1748/24, waarbij het voorbrengen van deze aangelegenheid bij het Dep. van O. en E. werd aangekondigd.

Het punt werd ook door den Resident bij de Regeering voorgebracht, een beslissing werd, voor zoover mij bekend, nog niet genomen.

Noot 20 % het 4% op de 7% school door landschaps volksscholen tot 17% teruggebr.

Heeft bevestigd kan zich niet beklagen. Het veran derzichte niet

lijke tuinen, i.e. klappertuinen aan de kust en koffietuinen in het gebergte een begin te laten maken. Gelijk uit de in den over deze zaak handelenden bundel voorkomende brieven lijkt, heeft de Zending tegen deze schooltuinen nog eenige bezwaren. Als het antwoord van den Gezaghebber van Kolodnodale ter zake binnen is, kan dit punt nader in behandeling worden genomen. Er is zonder twijfel een bevredigende oplossing te vinden, waarbij zonder aan de zending te groote moeilijkheden te veroorzaken, goede uitkomst van deze nieuwe bron van inkomsten voor de school te verwachten is. De voorbeelden hiervoor zijn te talrijk dan dat men hieraan zou behoeven te twifelen.

Boschwezen. Door indienstneming voor de landschappen in Parigi en Poso van een ervaren boschopziener, zal, naar alle waarschijnlijkheid een voor de landschappen financieel zeer voordeelige exploitatie van de houtrijkdommen dezer streken kunnen worden bereikt. De heer Robbemond zal den 1en april a.s. als zoodanig in dienst treden.

Ondernemingen van landbouw.

Als de daaromtrent ontvangen berichten juist zijn, dan zal binnenkort een kapitaalcrachtig Japansch consortium gronden aanvragen aan de Noordzijde van het Poso Meer voor het planten van koffie. Door den aanleg van den weg van Poso naar Tentena is een goede afvoer van het product verzekerd.

Landschaps- en onderafdeelingsskassen.

Het gewone geval is dat meerdere landschapsskassen tot eene zgn. onderafdeelingsskassen

kas zijn vereenigd. Dit behoeft geen nadere bespreking. Bij de instelling dezer afdeeling werden te voren één onderafdeeling uitmakende onderafdeelingen Loewoek en Banggai, van elkaar gescheiden. De oplossing ten aanzien van de administratie der landschapsgelden is deze geworden - van splitsing van het landschap kon uiteraard geen sprake zijn - dat een gedeelte van het kasgeld te Banggai, een gedeelte te Loewoek berust, terwijl de Controleur van Loewoek in rekening courant staat met den Gezaghebber van Banggai, die de administratie van de landschapsgelden voert. De begrooting wordt in gemeenschappelijk overleg opgemaakt. x

In de onderafdeeling Kolonodale heeft de Radja van Boengkoe aangedrongen op scheiding der landschapsbegrootingen van Boengkoe en Mori, omdat hij door het combineeren der beide begrootingen in die der onderafdeeling Kolonodale geen overzicht kan krijgen van de inkomsten en uitgaven van het door hem bestaure landschap. Als bijgedachte kwam verder dit naar voren dat hij er bezwaren tegen had dat zonder meer een deel der inkomsten van Boengkoe ten goede komt aan het landschap Mori. Hij zou de bedragen, die Boengkoe op die wijze aan Mori afstaat gaarne willen kennen.

Bij de bespreking der begrooting door den Resident, is den Radja te kennen gegeven dat zijn verzoek niet in zijn geheel kon worden ingewilligd, maar dat bij de opmaking der begrooting zooveel mogelijk een splitsing tusschen de beide landschappen gemaakt zal worden. Meer kon uiteraard niet worden toe-

x kasgeld zal worden L. B. in te maken met een ckr of 1/6. Handpl. van R. aan te zeggen. M. J. van R. af- 1. klaf. - m. n. d. n. g. d. v. P. a. n. e. l. e. n.

gezegd daar Mori niet zonder hulp van Boeng-
 koe bestaan kan en de bedoeling die bij de
 combinatie van kassen heeft voorgezeten juist
 deze is het aldus gevormde geheel financieel
 krachtiger te maken dan sommige der aan in-
 komsten arme onderdeelen dat op zichzelf zou-
 den zijn.

Sedert de vorige 3 jarige periode is de
 restitutiepост van f 44000.- opgelopen tot
 f 53000.-

Het is besliät nodig post voor post na
 te gaan ten einde deze uitgaven zooveel mo-
 gelijk terug te brengen voor een volgende
 3 jarige perioden en voor deze periode ver-
 mindering te vragen wanneer fouten blijken
 te zijn gemaakt.

Het eerste waarvoor gestreden dient te
 worden in dit verband is dat deze restitu-
 tiepost niet buiten medeweten van het zelf-
 bestuur worde vastgesteld, zooals thans ge-
 schiedt.

In het bijzonder vestig ik de aandacht
 op het feit dat f 17000.- opgebracht is als
 jaarlijksche waarde afschrijving van het
 gewestelijk vaartuig Ruth. Op de argumenten
 hiertegen aangebracht in brief ddo. 21 Juli
 1925 No. 1504/9 is niet de minste acht ge-
 slagen. Bovendien doet zich dit argument
 hier voor: door de aanwezigheid van het ge-
 westelijk vaartuig is het mogelijk een meer
 intensief bestuur te voeren dan wanneer men
 gedwongen zou zijn over land of met prauwen
 te reizen. Dit is ongetwijfeld een Landsbe-
 lang. Van het afdoen van landraadsaken in
 Loewoek en spoedig ook in Parigi zou niets
 kunnen komen. Is het daarom niet billijk de

het Gouvernement, zoo niet de exploitatiekosten van dit stoomscheepje, dan toch de afschrijvingskosten draagt ?

De aandacht trekt het feit dat het onderwijs thans reeds f 14000.- aan het landschap kost en de vraag rijst of dit de helft der kosten is, daar slechts de helft door de zelfbesturen gerestitueerd behoeft te worden en ook deze: wat is de toelaatbare grens, die niet overschreden mag worden, wil men geen wanverhouding in de uitgaven voor onderwijs zien ontstaan, zooals thans nog in de Minahassa en op de Sangihe- en Talaoet eilanden bestaat ?

P O S O, 28 Maart 1926.-
De Assistent-Resident,
(w.g.) E.Gobée.-

*Maarls Joke
aan de heer van de
diep portie. In deze begint
het omroep in deze om
Muller als recht te
te de heer van de
goed met op af*

x) Zie nota P.B. en B. in de Buitengewesten deel blz.

Mit Compleet

BESTUURS-MEMORIE OVER DE AFDEELING POSO.

blz. 2 al.2 Bij onderzoek is gebleken dat Neys ~~van~~ het Districtshoofd
eng Dat Matjara tegen ^{hasji} ~~de~~ Saënso opstookte om de ^zzaken te sabotteeren.

blz. 3 al.1 onder Junius wegens onbetrouwbaarheid tot ontslag vragen
gedwongen.

blz. 4 al 1. Talassa is - hoewel een hoofd van den ouden stempel -
een van de beste hoofden van de geheele afdeeling. Dat hij door
de andere radjas zeer wordt gerespecteerd blijkt wel uit hunne
houding tegen hem op Radjas conferenties. Talassa is een pracht-
kerel - Junius - Derx en Ery^a dus ten spijt. Hij heeft in 1927 de
Groote Zilveren Ster gekregen en denkt ^{gelukkig niet} ~~gelijk hij ziet~~ aan weg-
gaan.

Met mijn ambtsvoorganger ben ik het niet eens dat ^{Sigilipoe} Skilipoe
hem moet opvolgen. Zoowel in Ondal als in Poen ^{oe-mb} Boto - als in
Poso (Lage) heeft men hier zeer veel tegen. Men zegt: "Wij heb-
ben hem als slaaf gekend."

*Ik geloof: ik heb
men misschien die
bevoorrecht heeft?
vasthoudt hem bij
kies in een dergelij.
ke positie moe.
ten inwendig*

Verder heb ik den man geobserveerd. Hij is een uitstekend
districtshoofd maar mist de eigenschappen van Talassa om in dit
zelfbestuur Landschapshoofd te zijn. Ik hoop dat Talassa nog
lang aanblijft en mij de keuze van een opvolger bespaard blijft.
Een zoon van Talassa - thans +13 jaar oud ware onder toezicht
te stellen en onder leiding te nemen.

blz.4 al.3 met wien eigenlijk wel.

blz.4 al.4. Doet zeer zijn best en gaat goed vooruit.

blz.5 al.2 Heeft den steun zoowel van de afstammelingen van La Toko en La Saera als die van de inh.Hfd.Moeslaeni^{aeni} vreest hem. Een huwelijk tusschen Tdj Boeloe^e in Moeslaeni's dochter^{is} wensche-lijk.

blz.6 Waarde Gobée.

Je hebt de zaken in Banggaai juist ingezien. Radja wordt uitstekend, zonder krachtig te zijn.

Djogoegoe veel-krachtiger dan de Radja- Kapitein Laet: zeer ijverig - van goeden wil - doet buitengewoon zijn best.

Majoor Njofa - tusschen twee haakjes niet een echt kind van den vorigen radja - en Roekoem Toea prullen.

blz.8 al.1. Hoekoem Soa^{io} Sio neemt op. Heeft een eigen idee en durft voor eigen meening uit te komen.

blz.9 al.2 Voor Parigi 1 IBA voldoende.

blz.9 al.3 Thans 2 Gvt.IBA en 1 Landschaps.

blz.9 al.3 te Tinombo waar Hr.^{adi} Saenso eenigszins bang voor is. Hij respecteert hem in ieder geval.

blz.10 al.1. ^{2^e regel} wat ik niet hoop.

blz.10 al.1. ¹ Sapulete en Malate Daeng Masese zeer goed. Beide manus^(?) zeer slap.

blz.10 al.2. ² Er is thans een landsch.Mantrie Politie. Deze IBA heeft eindelijk zijn eigen soort werk gekregen en is zooveel mogelijk ontlast van bureauwerk.

blz.11 al.1. ^{3^e regel} geheel v.d. IBA afgenomen voor zooveel Sima^a usaparung be-^atreft.

blz.11 al.2. Woreng is een slappe vent met zijdeachtige handjes, doch beschaafd in zijn optreden.

blz.12 al.4. ² Hiermede niet eens. Bij analoge toepassing der Gvts.bepalingen en aanslag door den Ctr. (ik dwong de heeren er toe) annex dan geregeld uitleggen en praten - voldoet de bel.rege-ling. Groep II ook. Groep I is gemakkelijker.

blz.13 al.2. Het is mij gelukt zoowel Lupo^{aa}lege als Tandjoe^m in Boeloe en Talasza de geheele zaak uit te leggen. Men begrijpt thans de bedoeling. Er^aodus heeft n.l. gelogen in zijn journaal. Lupo^{aa}lege beweert dat die Ctr hem nooit iets heeft uitgelegd.

blz.15 al.1. ^{3^e regel} Rs Schmidt voelt hier niets voor.

blz.15 al.2. ¹ weer a/d.Ar.v.Poso gekomen.

blz.15 al.3 Nu rijden 5 vrachtauto's bijna iedereen dag heen en weer. De weg kost echter zeer veel werk.

blz.17 al.2 ddo.13 Nov.'26 trad Kapitan Goslings op en ddo.11 Dec.'27

*ik blijf het
uitgelezen achten
dat men cement
die belastingregeling
aan het verstellen
kan brengen.*

kon de Rs. tot KM 31 per auto komen.

blz. 18 al. ³/~~4~~.

Een regeling is getroffen zoolang dat 10 mnd v/h. jaar geregeld wordt gewerkt.

blz. 23 al. 1

Gebleken is dat geen paddi overschot bestond. Invoer had plaats. Eerst in 1927 geen of weinig ^{invoer} ~~vervoer~~ te Parigi zelf.

blz. 23 al. 6

Niet meer noodig. Drainneeren is gebleken voldoende te zijn.

blz. 25 al. 3

Parigi geheel los van Donggala.

blz. 26 al. ³/~~4~~

In Juli '26 had deze ctr er nog niets aan gedaan. In Aug. van dat jaar is hij eerst op mijn last i.h. Pebato land gaan kijken.

blz. 27 al. ³/~~4~~

Tegenwoordig ^aAlgemeene strenge passencontrôle en geen gesloten kringen meer.

blz. 28 al. ^{6^e regel}/~~1~~

Voor '28 is het % opcents ~~ss~~ v/d. scholen voor landschaps- volksscholen tot 17% terugberacht.

blz. 28 al. ¹/~~2~~

Slechts ^{oe} ~~Lou~~woek kan zich bedruipen. Dit verandert echter ook.

blz. 30 ^{85^e regel} al. ~~1~~

Voorgesteld zal worden L en B één ressort met een ^{atr} ~~ert~~ of g/h. t/b. standpl. door Rs aan te wijzen. Misschien een Best. ass. le. klasse, menschen zooals v. Pamelan.

blz. 32 ^{laatste al.} al. ~~2~~

Waarde Gobée.

Kun jij daar nu niets aan doen in je tegenwoordige positie.

In Lare begint ^{men} ~~te~~ evenals in Lage om Maleisch als voertaal te vragen. ^{Alna} ~~Besa's~~ en Todjo merkten b/d. begr. verg. dit ^{genoemde} ~~gewenscht~~ geval ook op.